

О.Р. Зельдіна,
*д-р юрид. наук, професор,
завідувачка сектором,*

К.О. Хрімлі,
*здобувачка
Інститут економіко-правових
досліджень НАН України (м.Київ)*

Напрями адаптації законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС

Directions adaptation of Ukraine on economic and trade activities with EU law

У статті визначено і проаналізовано напрями адаптації законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС. Адаптація законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС повинна відбуватися у наступних напрямках: щодо якості та технічного регулювання; щодо порядку здійснення господарсько-торговельної діяльності; щодо захисту прав споживачів.

Ключові слова: адаптація законодавства України до законодавства ЄС, напрями адаптації законодавства, якість та технічне регулювання, порядок здійснення господарсько-торговельної діяльності, захист прав споживачів.

В статье определены и проанализированы направления адаптации законодательства Украины о хозяйственно-торговой деятельности с законодательством ЕС. Адаптация законодательства Украины о хозяйственно-торговой деятельности с законодательством ЕС должна происходить по следующим направлениям: относительно качества и технического регулирования; относительно порядка осуществления хозяйственно-торговой деятельности; относительно защиты прав потребителей.

Ключевые слова: адаптация законодательства Украины к законодательству ЕС, направления адаптации законодательства, качество и техническое регулирование, порядок осуществления хозяйственно-торговой деятельности, защита прав потребителей.

The article identifies and analyzes trends adaptation of Ukrainian legislation on economic and trade activities with EU legislation. Adaptation of Ukrainian legislation on economic and trade activities with the EU legislation should take place in the following areas: the quality and technical regulation; regarding the procedure for exercising economic and commercial activities; to protect the rights of consumers.

Keywords: adaptation of Ukrainian legislation to EU legislation, the direction of adaptation of the legislation, quality and technical regulation, the procedure for economic and trade activities, protection of consumer rights.

В умовах поглиблення міжнародної інтеграції України та глобалізаційних процесів у світі все більшу актуальність набувають питання адаптації законодавства про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС. На думку В. Гомонай, проголошення стратегічного завдання України – вступ до Європейського союзу – визначає обов'язок держави по приведенню у відповідність національного законодавства с законодавством ЄС [1, с. 3].

Підписання Україною Угоди про партнерство та співробітництво з Європейським співтовариством та державами-членами в 1994 році, а також прийняття інших документів, що визначають правові основи співпраці між Євросоюзом та Україною, створили необхідні передумови для удосконалення українського законодавства та його наближення до права Європейського союзу.

Необхідність удосконалення законодавства України про господарсько-торговельну діяльність та його адаптації до законодавства ЄС обумовлюється, насамперед, необхідністю економічної інтеграції України в торговий простір ЄС.

Як зазначається в літературі, економічна інтеграція передбачає об'єднання національних ринків країн-учасниць з метою створення спільного ринку, який мав би ознаки внутрішнього ринку окремої держави. При цьому важливим правовим інструментом забезпечення вільного пересування осіб, капіталів, товарів і послуг в рамках інтеграційного об'єднання є адаптація законодавства

країн-учасниць [2, с. 18], що є гарантом створення однакових правових засад для функціонування суб'єктів підприємницької діяльності на спільному ринку.

Важливість адаптації саме законодавства про господарсько-торговельну діяльність не викликає сумнівів, адже першим документом в області узгодження законодавства України з законодавством ЄС стала Тимчасова угода між Україною та ЄС про торгівлю та торговельне співробітництво, підписана 1 червня 1995 року в Брюсселі, що вступила в силу з 1 лютого 1996 року [3], яка передбачала адаптацію законодавства України до права ЄС в області конкуренції та захисту права на інтелектуальну власність.

Згідно зі статтею 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством (Європейським Союзом) та державами-членами [4] Україна взяла на себе зобов'язання вжити заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у визначених сферах [5, с. 9]. До таких сфер належать, зокрема, сфери тісно пов'язані із здійсненням господарсько-торговельної діяльності, а саме: регламентація торговельних угод, конкуренція, технічні правила і стандарти, захист прав споживачів. Кінцевою метою адаптації законодавства про господарсько-торговельну діяльність із законодавством ЄС є вступ України до Євросоюзу.

Мета цієї статті обзначити і проаналізувати напрями адаптації законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС.

Проведений аналіз дозволяє виділити наступні напрями адаптації законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС: 1) щодо якості та технічного регулювання; 2) щодо порядку здійснення господарсько-торговельної діяльності; 3) щодо захисту прав споживачів.

Зупинімся на цих напрямках більш детально.

У процесі адаптації законодавства щодо якості та технічного регулювання треба: створити систему продовольчої безпеки з урахуванням глобального та

нового підходу до системи технічного регулювання; забезпечить реалізацію на практиці норми законодавства щодо запровадження системи НАССР в Україні.

Згідно положень ст.ст. 51, 56, 60 Угоди про партнерство та співпрацю між Україною та ЄС, в Україні затверджено поетапне прийняття та введення нормативно-правових актів в сфері технічного регулювання, та узгоджено проведення робіт по гармонізації технічних вимог до продукції згідно вимог ЄС. При цьому слід зазначити, що особлива увага в країнах Євросоюзу приділяється питанням якості харчової продукції, що обумовлюється підвищеною увагою світової спільноти до забезпечення всесвітньої продовольчої безпеки [6, с. 48–52].

Вперше увага питанням якості харчової продукції у межах ЄС була приділена при укладанні Римської угоди і утворенні Європейського економічного співтовариства і Європейського співтовариства атомної енергії, що відбулося в травні 1957 року. Як зазначається в літературі, добробут товариства і його політичні та економічні взаємозв'язки залежали від створення єдиного інтегрального ринку. Зокрема в договорі точно визначалися поняття вільного руху товарів та послуг [7, с. 445], що сприяло розвитку торговельних відносин між країнами Європейського Співтовариства та стало вагомим поштовхом до розвитку європейського законодавства щодо якості продукції.

З розвитком інтеграційних економічних відносин у межах ЄС 07.05.1985 року було затверджено Нову концепцію технічної гармонізації та нормування [8, р. 1]. Особливістю концепції «нового підходу» стало те, що у регламентації вимог до продукції стали відсутні технічні подробиці. Вона обмежувалася лише основними вимогами безпеки. Метою нового підходу стало спрощення і прискорення процесу регламентування, а також усунення обов'язкових деталізованих правил та поширення зони застосування стандартизації і сертифікації [7, с. 449].

Вподальшому удосконалення та уніфікація правил нового підходу призвели до створення Глобальної концепції оцінки відповідності («глобального підходу»). Завдяки цій концепції було створено довіру серед

країн-членів ЄС. Нормативне закріплення концепція «глобального підходу» отримала у Рішенні Ради Європи від 13.12.1990 р. «Про використання модулів для різних фаз процедури оцінки відповідності» (90/683/EWG) [9, р. 1–2], що встановлювало вісім процедур оцінки відповідності продукції європейському законодавству.

Наразі Євросоюз має досить розгалужену систему технічного регулювання складовим елементом якої є добре розвинуте загальносоюзне законодавство, що включає Постанови Ради (Regulation), Рішення Ради (Decision D), Рішення Європейської Комісії (Decision C), Директиви Ради (Directive) та Документи відносно гармонізації (HD) [10, с. 11].

Незважаючи на наявність розгалуженої системи технічного регулювання законодавство Євросоюзу у цій сфері продовжує розвиватися. Наразі робота йде у напрямку створення системи контролю продовольчої безпеки в Європі, правові засади якої закладено Постановою № 178/2002 «Про встановлення загальних принципів та вимог законодавства щодо харчових продуктів, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів та встановлення відповідних процедур у цій галузі» [11].

Систему регулювання та систему обміну інформацією у харчовій промисловості передбачено Регламентом (ЄС) № 178/2002 Європейського парламенту та Ради про встановлення загальних принципів та приписів харчового законодавства, заснування Європейського органу безпеки продуктів харчування та закріплення процедур безпеки продуктів харчування [12, р.1], що загалом спрямовано на створення нової системи «From the Farm to the Fork».

Головною ознакою нової системи «From the Farm to the Fork» є забезпечення виробництва безпечних харчових продуктів, що спрямовано на попередження виникнення потенційних проблем, а не на ліквідацію наслідків від небезпечних продуктів харчування [13]. Така система ґрунтується на детальному аналізі ризиків, принципах повної відповідальності виробника та відстеженні харчових продуктів на всіх стадіях виробництва, переробки та

реалізації яка отримала назву НАССР («Аналіз ризиків та критичні точки контролю»).

У даному питанні щодо адаптації законодавства України про господарство-торговельну діяльність до законодавства ЄС важливим є запровадження системи НАССР щодо забезпечення безпечності та якості під час виробництва та обігу харчових продуктів.

Слід зауважити, що наразі ст. 20 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР в редакції від 28.12.2014р. № 67-VIII [14] встановлює обов'язки виробників та продавців (постачальників) щодо якості харчових продуктів. Однак лише законодавчого проголошення зазначених обов'язків недостатньо. Необхідним є впровадження регламентованих засад і принципів у практичну діяльність. Крім того, для встановлення єдиного підходу до забезпечення якості харчової продукції вбачається за необхідне встановлення єдиного, а не альтернативного підходу до вибору систем якості. Зокрема вбачається необхідним впровадження системи НАССР щодо безпечності та якості харчової продукції.

Досить значним кроком у запровадженні системи НАССР в Україні стало затвердження стандарту ДСТУ ISO 22000:2007 «Система управління безпечністю харчових продуктів» [15], який поєднує у собі основні положення двох самостійних нормативних документів – 7 принципів концепції НАССР (система менеджменту безпеки харчових продуктів) та 8 принципів ISO 9000:2000 (система менеджменту якості). Також у нього є багато спільного з ISO 14001:2004 (система екологічного менеджменту) [16, с. 42].

Тобто наразі проблема стоїть в реалізації на практиці норм законодавства щодо запровадження системи НАССР в Україні. Як зазначається у звіті Міжнародної Фінансової Корпорації (IFS) «Запровадження систем управління безпечністю харчової продукції на підприємствах України. Аналіз витрат та вигід» оціночна вартість впровадження НАССР на середньому молокопереробному підприємстві в Україні складає близько 350 тис. грн. протягом першого року, що дорівнює найнижчим аналогічним світовим

показникам. Це пояснюється суворими санітарними нормами, яких вимагає держава. Якщо підприємство вже дотримується національних норм, впровадження НАССР є відносно недорогим. На практиці ж більшість засобів виробництва не відповідають існуючим нормам. Підприємства вважають більш економічно виправданим сплатити штраф (або хабар), ніж інвестувати в належний контроль і управління якістю [16, с. 45].

У процесі адаптації законодавства щодо порядку здійснення торговельної діяльності треба зробити наступне: виробити основні засади та принципи здійснення господарсько-торговельної діяльності в Україні; врегулювати сучасні форми господарсько-торговельної діяльності, зокрема електронної торгівлі; врегулювати питання щодо організації взаємовідносин торговельних мереж та постачальників.

Як зазначається в літературі, прогалиною українського торговельного законодавства є неврегульованість питань щодо організації взаємовідносин торговельних мереж і постачальників, визначення «порогу» домінування торговельної мережі на локальному ринку тощо [17]. Неврегульованими залишаються новітні напрямки господарсько-торговельної діяльності, що стрімко розвиваються на сучасному етапі. Зокрема поза належної уваги законодавця залишаються питання електронної комерції.

Так, на думку В.Вадовського, зважаючи на прагнення України до ЄС, першочерговим завданням є схвалення законодавчого акту, що системно регулюватиме питання електронної комерції та відповідати положенням європейських і міжнародних стандартів. Якщо галузь електронної комерції в Україні буде чітко законодавчо врегульовано, це покращить інвестиційну привабливість нашої країни [18, с. 57].

Необхідним вбачається закріплення як різновиду оптової торгівлі дрібнооптової торгівлі, яка охоплює купівлю-продаж товарів дрібнооптовими партіями з наданням покупцям обмеженого кола послуг, а як різновид роздрібною торгівлі – дрібнороздрібною торгівлі, яка охоплює купівлю-продаж

обмеженого асортименту товарів кінцевому споживачу та надання йому найпростіших послуг.

Необхідною є загальна регламентація дистанційної торгівлі та мережевої торгівлі та встановлення правових та організаційних засад провадження господарської діяльності у сфері внутрішньої торгівлі в Україні та врегулювання відносин, які виникають під час проведення торговельної та виробничо-торговельної діяльності.

Вбачається необхідним також загальна регламентація внутрішньої торгівлі як виду господарсько-торговельної діяльності з визначенням: принципів провадження діяльності у сфері внутрішньої торгівлі; особливостей організації торговельної та виробничо-торговельної діяльності; особливостей організації дистанційної торгівлі, комісійної торгівлі та мережевої торгівлі та особливостей організації та провадження торговельної діяльності на ринках та місцевих ярмарках; встановлення загальних засад державного регулювання господарсько-торговельної діяльності.

При адаптації законодавства щодо захисту прав споживачів треба зробити наступне: забезпечити у національному законодавстві чіткі правила маркування продуктів харчування відповідно до вимог ЄС; запровадить систему інформування споживачів про корисні властивості продуктів харчування з використанням сигнальної кольорової палітри та з вказівкою рекомендованої добової норми споживання.

Маркування ЄС – це відповідний знак якості, який є зверненням до національних органів влади, відповідальних за контроль над ринком. Маркування ЄС означає відповідність промаркованої продукції вимогам усіх без винятку Директив, що застосовуються на внутрішньому ринку ЄС. Згідно Директив ЄС держави – члени ЄС не мають права перешкоджати проникненню на ринок продукції з маркуванням ЄС [7, с. 451–452].

Рішенням Ради Європи від 22.07.1993 р. «Про використання модулів для різних фаз процедури оцінки відповідності і правил нанесення і використання знаку відповідності СЄ» (93/465/EWG) [19, р. 23–29] було встановлено

обов'язковість маркування продукції, що вводиться в обіг на території ЄС, знаком СЄ.

Згідно правил ЄС споживачі повинні одержати повну інформацію про зміст та склад товару, виробника, способи зберігання, про можливість виникнення алергічних реакцій.

На справедливую думку М.Гребенюка та О.Данчина, доцільним є врахування вітчизняним законодавством досвіду Великої Британії щодо запровадження системи інформування споживачів про корисні властивості продуктів харчування з використанням сигнальної кольорової палітри (червоного, жовтого та зеленого кольору – «світлофор»), яка дозволяє оцінити відсотковий вміст жирів, вуглеводів, солі, цукру та калорійність продукту – GDA (Guideline Daily Amounts – рекомендована добова норма споживання) [20, с. 35–36]. Така система маркування була запроваджена у Великій Британії в 2012 році та передбачає обов'язкове маркування калорійності харчового продукту та його добового споживання дорослою людиною на упаковку або на 100 грамів продукту.

Досвід Великої Британії було сприйнято в США, Канаді, Індії та Гонконзі із метою стимулювання здорового харчування громадян і зменшення витрат на лікування. Європейським управлінням з безпеки харчових продуктів (EFSA) у травні 2013 року було повідомлено СОТ про необхідність внесення відповідних змін до документів Співтовариства, зокрема стосовно введення зазначення на упаковках продуктів харчування показника добової норми споживання основних харчових речовин.

Спеціальне маркування харчових продуктів за допомогою європейської системи GDA дозволить значно знизити рівень захворюваності, пов'язаної з харчуванням, допоможе свідомо обирати продукти харчування, враховуючи склад харчового продукту та наявність у ньому поживних речовин [20, с. 36].

Про необхідність встановлення вимог до інформації про харчові продукти, її розміщення, обов'язків операторів ринку, а також адаптації законодавства України до законодавства ЄС для забезпечення гарантування

права споживачів на інформацію було зазначено в Проекті закону про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів від 19.09.2013р. № 3300 [21]. Однак, закон наразі не прийнято, тож питання адаптації національного законодавства стосовно маркування харчової продукції до законодавства ЄС залишилося невирішеним.

Вбачається, що наразі необхідно встановити постійний обов'язок усіх суб'єктів господарювання у сфері харчової продукції щодо надання інформації про харчову продукцію з використанням спеціального маркування харчової продукції, що має бути гарантією забезпечення конституційного права громадян на інформацію у відповідності до ч. 2 ст. 50 Конституції України.

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки:

Вітчизняне законодавство про господарсько-торговельну діяльність необхідно адаптувати до законодавства ЄС з урахуванням певних національних особливостей держави, забезпечуючи, насамперед захист національних інтересів у сфері економічного відтворення та відповідної регіональної політиці щодо України та її членства в ЄС.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього та вступ України до ЄС.

Адаптація законодавства України про господарсько-торговельну діяльність до законодавства ЄС повинна відбуватися у наступних напрямках: щодо якості та технічного регулювання; щодо порядку здійснення господарсько-торговельної діяльності; щодо захисту прав споживачів.

У процесі адаптації законодавства щодо якості та технічного регулювання треба виділити такі шляхи як:

а) створення системи продовольчої безпеки з урахуванням глобального та нового підходу до системи технічного регулювання;

b) реалізація на практиці норм законодавства щодо запровадження системи НАССР в Україні.

При адаптації законодавства щодо порядку здійснення торговельної діяльності можна виділити наступні шляхи:

a) вироблення основних засад та принципів здійснення господарсько-торговельної діяльності в Україні;

b) врегулювання сучасних форм господарсько-торговельної діяльності, зокрема електронної торгівлі;

c) врегулювання питань щодо організації взаємовідносин торговельних мереж та постачальників.

У процесі адаптації законодавства щодо захисту прав споживачів, треба виділити наступні шляхи:

a) впровадження у національне законодавство чітких правил маркування продуктів харчування відповідно до вимог ЄС;

b) запровадження системи інформування споживачів про корисні властивості продуктів харчування з використанням сигнальної кольорової палітри та з вказівкою рекомендованої добової норми споживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гомонай В. Этапы адаптации законодательства Украины к законодательству Европейского союза / В. Гомонай // LEGEASIVIATA. – 2013.– decembrie. – P. 3-7.

2. Муравйов В. Гармонізація законодавства як феномен європейської інтеграції / В.Муравйов // Законотворчість. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним та європейським правом (збірник науково-практичних матеріалів).– Київ: ТОВ «Атополінк», – 2005. – Вип. 4. – с. 18.

3. Тимчасова Угода про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським Співтовариством по вугіллю та сталі, Європейським

Співтовариством по атомній енергії, з одного боку та Україною з іншого // Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://uazakon.com/document/spart94/inx94755.htm>.

4. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 16.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. - № 24. – Ст. 1794.

5. Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. – К.: ТОВ «Ніка-Прінт». – 2006. – С. 9.

6. Гребенюк М. Гарантії забезпечення всесвітньої продовольчої безпеки світовим банком / М. Гребенюк // Підприємництво господарство і право. – 2014. – № 7. – С. 48–52.

7. Саранча Г. А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю: підручник / Г. А. Саранча. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 672 с.

8. The Council Of The European Communities, Recalling its resolution of 7 May 1985 on a new approach to technical harmonization and standards // Official Journal. – 1985. – № 136. – P. 1.

9. Council Resolution of 21 December 1989 on a global approach to conformity assessment (90/C 10/01) // Official Journal. – 1990. – № 10. – P. 1–2.

10. Директиви Європейського Союзу : довідник / за заг. ред. В. Л. Іванова. – Львів: Леонорм, 1998. – 288 с.

11. Про встановлення загальних принципів та вимог законодавства щодо харчових продуктів, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів та встановлення відповідних процедур у цій галузі : Постанова (ЄС) № 178/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vet.gov.ua/int-coop/eu/?doc=64>.

12. Regulation (EC) No 178/2002 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirement

soffood law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matter so food safety // Official Journal. – 2002. – L 31. – P. 1.

13. Food Safety // Europa. European Commission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/food_safety/index_en.htm.

14. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997р. № 771-97/ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.

15. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга: ДСТУ ISO 22000:2007. – [Чинний від 2007-08-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2003. – 13 с.

16. Пархоменко М.М. Господарсько-правове забезпечення якості харчової продукції / М.М. Пархоменко; дис. канд.юрид.наук: спец. 12.00.04: господарське право; господарське процесуальне право; Донецьк: Донецький юридичний інститут. – 2013. – 203 с.

17. Височин І. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні та світі: порівняльний аналіз / І. Височин // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 3. – С.11–23.

18. Вадовський В. Чи потрібен Україні закон про електронну комерцію / В. Вадовський // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://liga.ltd.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=150:-21-&catid=34:2012-05-27-17-46-19&Itemid=99<=uk .

19. Council Decision 93/465/EEC of 22 July 1993 concerning the modules for the various phases of the conformity assessment procedures and the rules for the affixing and use of the CE conformity marking, which are intended to be used in the technical harmonization directives // Official Journal. – 1993. – № 220. – P. 23–39.

20. Гребенюк М., Данчин О. Шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері спеціального маркування продуктів харчування / М. Гребенюк, О. Данчин // Підприємництво господарство і право. – 2014. – № 3. – С. 34–36.

21. Проект закону про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів від 19.09.2013р. № 3300 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48436.